

- (1998): *Language and Culture*. Oxford: Oxford University Press.
- Lado, Robert (1957): *Linguistics Across Cultures*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Tompensaars, Fons (1995): *Riding the Waves of Culture*. London: Nicholas Brealy Publishing.
- Török Gábor (2000): *Kommunikációelmélet I*. Szombathely: Berzsenyi Dániel Főiskola.

Szoták Szilvia (szerk.)

**Őrvidéki magyarokról.
Őrvidéki magyaroknak =
Über Warter Ungarn. Für
Warter Ungarn**

(Imre Samu Nyelvi Intézet kiadványai I. Publikationen des Imre Samu Sprachkompetenzzentrums I)

Köszeg – Alsóőr: Városkapu Kiadó – Magyar Média és Információs Központ – Imre Samu Nyelvi Intézet, 2009. 302 p.

A Magyar Tudományos Akadémia és az MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság támogatásával készült könyv magyar és német nyelven számol be a 2008. szeptember 13-án az ausztriai Alsóőrben megrendezett „Őrvidéki magyarokról őrvidéki magyaroknak” című konferenciáról. A 2007 novemberében megalakult Imre Samu Nyelvi Intézet elnöke és a szóban forgó kötet szerkesztője, Szoták Szilvia szerint a konferencia fő célja a kutatói információcsere mellett a burgenlandi magyarok tájékoztatása volt a kutatások eredményeiről, hozzájárulva ezzel a burgenlandi magyar nyelvváltozat fennmaradásához. A recenzió célja – a munka úttörő jellege miatt – főleg objektív ismertetés, egyes részletek szubjektív kiemelésével.

A kötet bevezetője után a konferencián elhangzott köszöntők következnek. Elsőként Görömbei András, az MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság elnökének köszöntőjét olvashatjuk, amelyben kifejti az Imre Samu Nyelvi Intézet első konferenciájának jelentőségét. Kiemeli a magyar nyelv-

vet mint a magyar identitás egyik legfontosabb komponensét, megindokolva ezzel a határon túli magyarság nyelvi sajátosságainak felmérését. Emellett arra is felhívja a figyelmet, hogy a „határon túli magyar nyelvi intézetek a Termini Kutatóhálózat keretében” (p. 16) egy olyan idegen eredetű szavak szótárát készítik, amely a határon túli magyar nyelvváltozatok sajátos lexicáját és szószerkezetét ismerteti.

A következő részben Kenesei István, az MTA Nyelvtudományi Intézet igazgatójának köszöntőjét olvashatjuk. Beszédében a magyar nyelvet – a trianoni határok meghúzására visszautalva – a pluricentrikus nyelvek közé sorolja, Ulrich Ammon és Michael Clyne modelljére reflektálva. A többközpontúság tag értelmezése alapján a magyar nyelv jelenlegi állapotát a „többállami pluricentrizmus” kifejezéssel illeti (p. 20). Ezzel együtt felhívja a figyelmet az aszimmetrikus többközpontú állapot kialakulásának veszélyére, azaz a nyelvi változatok között kialakuló presztízskülönbségekre. Ezeknek a problémáknak az ellensúlyozására vázolja fel röviden a Nyelvtudományi Intézet és az Imre Samu Nyelvi Intézet tudományos kutatói tevékenységét, például a nyelvjárások grammatikájának leírását, nyelvváltozat-korpuszok készítését, illetve a nyelvváltozatok jogosultságára való figyelemfelhívást.

Harmadikként Horváth József, Alsóőr polgármesterének köszöntője következik, amely szintén kiemeli a magyar nyelv és identitás tudat megőrzésének elősegítését és a nyelvhasználat három fő területének fenntartását: a primer szocializációban, az oktatásban és a hagyományörző kulturális egyesületek által szervezett összejöveteleken.

A könyv ezután a konferencián elhangzott előadások írásos változatát tartalmazza. A tanulmányok túlnyomórészt nyelvtudományi témájúak, de szerepelnek közöttük antropológiai, zenei és történelmi beszámolók is.

Az első Zelliger Erzsébet *Identitástudat a szórványban (különös tekintettel a felső-ausztriai magyarokra)* című tanulmánya.

A szerzője tárgyalja a peremvidékek beszélőinek, illetve a szórványkisebbségeknek az identitástudatát, különös figyelmet fordítva az örvidéki magyarságra mint őshonos kisebbségre. Ezzel összefüggésben kiemeli a nyelvi változatok identitás-meghatározó szerepét. A moldvaiak és az örvidékiek nem sajátítják el a magyar nyelv standard változatát, míg az a felső-ausztriai magyarok körében magas presztízst élvez, bár az ő számukra az identitástudat fő komponense a helyi nyelvjárás. A felső-ausztriai magyarok identitástudatát nagymértékben meghatározza, hogy a közösség eltérő emigráns csoportokból tevődik össze. A dolgozat a következőkben interjúk és irányított beszélgetések eredményeit prezentálja a felső-ausztriai adatközlők identitástudatáról, reflektálva az erdélyi és délvidéki közösségekben végzett vizsgálatokra is. A felső-ausztriai adatközlők körében az idősebb generáció 2/3-a, a fiatalabb generáció kb. 1/3-a éli meg „pozitív érzésként” magyar voltát (p. 32). Releváns generációs különbség, hogy az osztrák-magyar kettős identitásúak száma jelentősen megnőtt. A szerző a jövőre nézve a felső-ausztriai magyar közösség fennmaradását feltételezi.

Bodó Csanád tanulmánya *A magyar-német nyelvcsere Felsőőrben – mi változott 25 év alatt?* címmel egy két-dimenzionális diakron kutatást tár elénk a felsőőri közösség nyelvhasználatáról és nyelvválasztásáról. Utóbbi szempontból a szerző Susan Gal 1974-es kutatásának adatait hasonlítja össze saját 1999-es kutatásának adataival, és az informális nyelvhasználat változásai alapján nyelvcsere-t feltételez. A látszólagosidő-hipotézisnek megfelelően Bodó – kis eltérésekkel – Gallal azonos kritériumok alapján nyelvhasználati interjúkat készített. A 62 kétnyelvű felsőőri megkérdezett adatainak részletes statisztikai elemzése alapján a következő konzekvenciákat vonja le: a közösség egészét tekintve a magyar nyelvhasználat csökkent, ugyanakkor a magyar nyelv presztízse a fiatal beszélők körében nőtt. A „különböző beszédpartnerekkel fenntartott nyelvi érintkezés

kódjának megválasztását irányító normák ugyan egyes beszélői csoportokban változatlanok maradtak (...), de a közösség egészének nyelvhasználata megváltozott (...), 25 évvel Gal vizsgálata után a nyelvcsere már igen előrehaladott állapotban volt” (p. 46).

Csiszár Rita *Nyelvválasztási szabályok Alsóőrben és Bécsben* című tanulmányában többéves résztvevő-megfigyeléssel gyűjtött adatai alapján a nyelvválasztást meghatározó tényezőket igyekszik felmérni a kétnyelvű alsóőri őshonos és a bécsi migrációs eredetű diaszpóra körében. Hosszas megfigyeléseinek eredményeképpen arra a megállapításra jut, hogy mindkét beszélőközösségben befolyásoló tényezőként értelmezhető a kommunikációs partner származása, életkora, nyelvi kompetenciája és attitűdje a kisebbségi nyelv vonatkozásában. Alsóőrben ezek közül főleg az életkor, míg Bécsben a téma és a helyszín is meghatározó faktor.

A következő tanulmány Pathy Livia *Magyartanítás a Felsőőri Kétnyelvű Szövetségi Gimnáziumban* című előadásának írásos változata. A szerző Ausztria egyetlen (!) két tannyelvű, érettségit adó gimnáziumát mutatja be, ahol német és magyar vagy német és horvát párhuzamos tannyelvű oktatásra van lehetőség. Ennek keretében majdnem minden tantárgyat két nyelven tanulnak a diákok. A tanulmány a két tannyelvű oktatás és a magyar nyelv intézményes ápolásának jelentősége mellett utal a család nyelvtadási szerepére, reflektálva a magyar és német dialektusok eltérő megítélésére.

Zsótér Irisz *A szigeti háznevek* című beszámolójában Őrisziget ragadvány- és házneveit vizsgálja. Terepmunkája során – őriszigeti születésűként – interjúkkal és irányított beszélgetésekkel vizsgálta a zárt faluközösség szóbeli hagyományon alapuló ragadvány- és házneveinek nyelvi jellegzetességeit. A nevek lehetnek például keresztnevek, vezetéknevek, illetve utalhatnak foglalkozásokra vagy egy családtag jellemvonásaira stb. A mai nyelvszigeten a ragadványnevek „vagy egy egész családra, vagy külön személyekre,

kb. negyven éven felüli emberekre használatosak csupán” (p. 67), és főleg az azonos nevű családok megkülönböztetésére használják őket. A szerző a szigetiek vallásának és demográfiai hátterének rövid elemzése, illetve a névkutatás eredményeinek bemutatása után pozitív konzekvenciákat von le a jövőre nézve, mivel a faluközösségen belül a háznevek még használatosak.

Kolláth Anna *A Muravidék és nyelvhasználat a határtalanítás folyamatában* című tanulmányában a muravidéki magyar nyelvi helyzet és nyelvhasználat rövid felvázolása után a nyelvi határtalanítást írja le, különös tekintettel a határon túli adatbázis muravidéki régiójának írott és beszélt nyelvi korpuszára. 65 adatközlővel folytatott kérdőíves kutatása eredményeképpen a muravidéki határtalanító szavak gyakorisága alapján összegzésül azt állapítja meg, hogy a határtalanító szavak a beszélt nyelvi regiszterek szerves elemei, és hogy a szlovén kölcsönszavak (mint például a *batri* 'elem', *hauba* 'motorháztető' vagy *stipendiu* 'ösztöndíj') beépültek a mindennapi szóbeli nyelvhasználatba.

A következő cikk a szerkesztő, Szoták Szilvia tanulmánya *„Ha burgenlandi magyarral beszélek, úgy beszélek, ahogy önök írták. Magyarországi magyarral úgy, ahogy én írtam.” Kontaktusjelenségek vizsgálata a burgenlandi magyarság nyelvében* címmel. A szerző a burgenlandi szórványközösségekben használatos kontaktuselemek gyakoriságát és az örvidéki magyarok attitűdjét mérte a magyar nyelv vonatkozásában, kérdőíves kutatással. Az eredmények alapján a szókölcsonzést a kétnyelvű szórványközösség nyelvhasználatában természetes folyamatként értelmezi, de felhívja a figyelmet: a nyelv megmaradása szempontjából fontos, hogy a közösség elfogadja a kölcsönzés tényét. Különben ugyanis fennáll a veszély, hogy a nyelvi stigmatizáció miatt nem kerül sor a nyelv továbbadására.

Barcza Ildikó *Őrisziget egy antropológus szemével. A „szigetiség” egy kulturális antropológiai terepmunka meglátásai alapján*

című beszámolójában a 300 fős Őrisziget magyar nyelvi helyzetét elemzi a közösség belső mikro- és makrovilágának, kulturális valóságainak antropológiai értelmezésével. Terepmunkájának tapasztalatai alapján megállapítja, hogy a magyar nyelvhasználat csökkenése ellenére a „közösség viszonylag elzártan, egy mikrovilágban él” (p. 105). Az attitűdkutatás és az összetartozásra vonatkozó reflexiók alapján arra a következtetésre jut, hogy a „kétnyelvű közösség közös lokális tudásának karbantartása a jól működő rokon és egyesületi kapcsolathálókön keresztül zajlik (p. 105).

Rák Béla *A burgenlandi magyarok körében végzett aktuális népzenei kutatás első eredményei* című tanulmányában a burgenlandi magyarok zenei hagyományával foglalkozik etnomuzikológiai szemszögből. Lejegyzett hang- és képfelvételei, valamint kérdőíves kutatásai alapján főként Kleylehof és Őrisziget zenei hagyományainak néhány érdekes szegmensét tárja az olvasó elé, kiemelve a zenei anyanyelv tartósságának relevanciáját. A közösségek történeti és társadalmi hátterének felvázolása után Kleylehofból például egy új stílusú magyar népdalt és két horvát népdalt mutat be – utalva a zenei hagyományok interkulturalitására –, Őriszigetről pedig egy kétnyelvű (magyar és német) polgári dalt. Megállapítja, hogy a „burgenlandi magyarok (...) által ismert dallamok nagy százalékban a dunántúli magyar zenei dialektusokhoz tartoznak” (p. 122). Burgenlandi sajátosságként említi meg emellett például a kultúrák keveredését és néhány magyar zenei szokás eltűnését.

A kötetben utolsóként Földesi János és Somogyi Attila *Újra zengjen magyar dal az Őrvidéken!* című cikkét olvashatjuk, amelyben a szerzők – Barsi Ernő gyűjtésére hivatkozva – a magyar zenei kultúra fenntartásának jelentőségére hívják fel a figyelmet. A rádióban magyar zenei műsorokat szerveztek és egy tudományos gyűjteményt hoztak létre azzal a céllal, hogy az összegyűjtött örvidéki népdalokat megismertessék a közösséggel. Emel-

lett számos alternatívát mutatnak be a burgenlandi magyar népzenei kultúra újjáélesztésére, illetve fenntartására, a dalkincs terjesztésére, mint például: hanganyagok, CD-k, daloskönyvek kiadása; tanfolyamok, szakkörök szervezése; tankönyvek kiadása; tudományos szimpóziumok szervezése; a hagyományhű (autentikus) stílusban dolgozó csoportok továbbfejlesztése; lehetőség biztosítása minden korcsoportban a népzenevel való megismerkedésre; különféle zenei alkalmak teremtése.

A tanulmányok tanulságaként összegzésül elmondható, hogy az ausztriai magyarok körében a nyelvcseré előrehaladott állapotban van, a magyar nyelvhasználat csökken. A beszámoló szerzői egyaránt kiemelik a magyar nyelv továbbadásának fontosságát a családon belül, illetve a magyar nyelv intézményes oktatását és a kulturális életben való fenntartását. Az úttörő jellegű kötet érdekes kutatási perspektívákat ígér a jövőre nézve. A kötet olvasói közönségéhez nemcsak a nyelvi kisebbségeket vizsgáló tudományos kutatók és zenészek tartozhatnak, hanem minden érdeklődő ausztriai magyar és – a kötet címében megjelölt csoportot kiegészítve – magyarországi magyar érdeklődő is.

Flögl Szilvia

Nikolov, Marianne (szerk.)

Early Learning of Modern Foreign Languages: Processes and Outcome

[Az idegen nyelvek korai tanulása: folyamatok és eredmények]

Bristol, UK; Buffalo [N.Y.]:

Multilingual Matters, 2009. 264 p.

A könyv bevezetőjét a szerkesztő és szerző, Nikolov Marianne egy hozzá idézett kérdéssel kezdi, amelyet egy alkalmazott nyelvészet kutató jeles szaktekintély tett fel a tanárny első sikeres konferencia-előadása után (majd

három évtizede) és nagyjából így szövegezte: „miért a fiatalok nyelvét tanulják?”. A kérdés azt sugallja, hogy van ennél a területnél érdemlegesebb kutatási téma is. Az idő azonban úgy tűnik, azokat igazolja, akik nem adták fel elképzelésüket, elveiket, és a szakma által elismert, kiváló kutatóvá váltak a kisgyermekkorai nyelvelsajátítás területén. A téma aktualitását az is igazolja, hogy napjainkban jelentősen megnőtt a korai idegennyelv-tanulás vonzereje, ami egyrészt a nyelv-tanulás egyre fiatalabb korban történő megkezdésében, másrészt a kutatóknak a kisgyermekkorai nyelv-tanulásra és a korai idegennyelv-tanításra irányuló fokozott érdeklődésében mutatkozik meg. A fiatalok nyelv-tanulása és nyelv-tanítása vizsgálata a szakma egyik legizgalmasabb kihívásává lett, mivel az egyre korábbi kezdés ellenére még mindig keveset tudunk a nyelvelsajátítás folyamatáról, kimeneteléről, ezzel együtt a korai kezdés hasznosságáról. Továbbra is hiány mutatkozik a kisgyermekkorai idegennyelv-tanulási, illetve idegennyelv-tanítási folyamatot és annak kimenetelét, valamint az egyre inkább előtérbe kerülő aktuális kérdéseket különböző kontextusokban vizsgáló osztálytermi kutatásokból.

Ezt a hiányt igyekeznek pótolni a Nikolov Marianne szerkesztésében készült újabb tanulmánykötet (Nikolov emellett már számos korai programmal foglalkozó kötet szerkesztője és szerzője), amely empirikus kutatásokat kínál európai és Európán kívüli kontextusban Magyarországtól kezdődően Horvátországon, Görögországon, Anglián, Írországon, Lengyelországon, Norvégián, Ukrainán keresztül egészen Kínáig terjedően. A széles spektrumon kívül a kötet külön érdeme, hogy az angol mellett – amely a legszélesebb körben tanult nyelv – az egyes fejezetek középpontjában nyelvek széles skáláját találjuk, így a német, francia, spanyol, olasz, ukrán és horvát nyelvet. Mindezek különböző oktatási kontextusban vizsgálva tárulnak az olvasó elé.

A könyv szerzői hazai és külföldi oktatási intézmények munkatársai, akiknek a te-